

ŠAULIŠKASIS ASPEKTAS LIETUVOS PARLAMENTARIZMO ISTORIJOJE: STEIGIAMOJO SEIMO ATVEJIS

DOKT. MINDAUGAS NEFAS

Lietuvos edukologijos universiteto Istorijos fakultetas
Lithuanian University of Educational Sciences, Faculty of History
T. Ševčenkos g. 31, LT-03111 Vilnius
El. paštas mindaugas.nefas@leu.lt

Santrauka

Straipsnyje analizuojamas Lietuvos šaulių sąjungos veiksnys Steigiamojo Seimo darbe. Remiantis Steigiamojo Seimo narių biografiniu žodynu, Šaulių sąjungos Centro valdybos posėdžių ir Steigiamojo Seimo protokolais, istoriografinė medžiaga, nagrinėjama 1920–1922 metais Steigiamajame Seime dirbusių šios organizacijos narių veiklą įtvirtinant įstatymišką Lietuvos šaulių sąjungos pagrindą. Ši sukarinta organizacija veiklą pradėjo vykstant kovoms dėl Lietuvos Nepriklausomybės ir tokiu būdu užsitarnavo Lietuvos valdžios pasitikėjimą. Pagal veiklos principus tai nebuvo analogų neturinti organizacija, tačiau jos veiklą reglamentavo įstatymai – tai Šaulių sąjungą teisiniu požiūriu padarė išskirtine organizacija. Šaulių palaikymas politiniu lygmeniu nebuvo vienodas. Steigiamasis Seimas reiškė pasitikėjimą šia organizacija (pavyzdys – 1921 m. priimtas Lietuvos šaulių sąjungos įstatymas), o Krašto apsaugos ministerija siekė visapusiškai kontroliuoti šaulius, panaikindama savarankiško valdymo galimybes. 1921 m. priimtas pirmasis Lietuvos šaulių sąjungos įstatymas buvo svarbus įrodymas, kad Lietuvos valdžia vertina organizacijos narių veiklą, be to, jis įtvirtino tik dalinę organizacijos priklausomybę nuo Krašto apsaugos ministerijos.

Reikšminiai žodžiai: Lietuvos šaulių sąjunga; Steigiamasis Seimas; įstatymas; Krašto apsaugos ministerija; parlamentarizmas; šauliškumas.

Įvadas

1919 m. vasarą įkurta Lietuvos šaulių sąjunga (toliau – LŠS) pagal veiklos pobūdį nebuvo unikali, analogų Vidurio ir Rytų Europoje neturinti organizacija. Dar XIX a. viduryje Europoje pradėjo formuotis organizacijos, vėliau įgijusios sukarintos veiklos pobūdį. Šis procesas ypač paspartėjo baigiantis Pirmajam pasauliniam karui. Istoriko Viljamo Rozenbergo teigimu, svarbiausia paramilitarinių organizacijų kūrimosi priežastis buvo chaotiška padėtis po Rusijos revoliucijos¹. Žinoma, situaciją lėmė vidaus padėtis Vidurio ir Rytų Europos teritorijose, dėl Pirmojo pasaulinio karo susiklosčiusių aplinkybių šiame regione pradėtos kelti nepriklausomos valstybės idėjos. Antrasis veiksnys yra susijęs su sukarintos organizacijos – Šaulių sąjungos – įkūrimu Lietuvoje. Sukarintos organizacijos, kurioms priklausė civiliai asmenys, buvo svarbios įtvirtinant Nepriklausomybę ne tik Lietuvoje, bet ir kitose regiono valstybėse: Latvijoje, Estijoje ir Suomijoje.

Iki SSRS ekspansijos Antrojo pasaulinio karo metais (1939–1940) sukarintos organizacijos tapo ne tik platforma, kuriai priklausantys civiliai galėjo išmokti valdyti ginklą, bet ir svarbiomis kultūrinėmis organizacijomis. Lietuvos šaulių sąjungos padėtis 1919–1940 metais buvo išskirtinė, nes Lietuvoje, priešingai nei kitose valstybėse, iki 1935 m. LŠS pertvarkos buvo išlaikytas stiprus ir aiškus visuomeninis organizacijos pagrindas. Tai reiškė, kad organizacijai asmenys priklausydavo savo noru, buvo renkamos įvairių lygių šaulių padalinių vadovybės (pvz.: Centro valdyba (toliau – CV) ir jos pirmininkas, rinktinės valdybos ir jų pirmininkai, būrių valdybos ir jų pirmininkai). Nepaisant to, LŠS kartu buvo tvirtai susijusi su Krašto apsaugos ministerija (toliau –

¹ Gerwarth, R., Horne, J. *Karas taikos metu: paramilitarizmas po Pirmojo pasaulinio karo 1917–1923 m.* Vilnius, 2013, p. 15.

KAM) ir šioje situacijoje buvo užkoduotas konfliktas – kieno viršenybė bus aukštesnė: krašto apsaugos ministro ar šaulių rinkto CV pirmininko. Egzistuojant tokiai situacijai, susiformavo dvilypė ir išskirtinė organizacijos veiklos sistema.

Ieškant LŠS unikalumo ir esminio skirtumo nuo kitų sukarintų organizacijų regione, verta pažiūrėti į teisinę bazę. Tokio tipo organizacija buvo itin reikalinga Lietuvos kariuomenei kaip pagalbininkė, todėl LŠS veikla buvo įteisinta dar 1919 m. rugpjūčio 15 d., krašto apsaugos ministrui patvirtinus pirmuosius organizacijos įstatus². Iki tol šauliai veikė po Lietuvos sporto sąjungos priedanga. Vėliau LŠS veiklą reglamentavo 1921, 1924 ir 1935 m. priimti organizacijos įstatymai ir krašto apsaugos ministro, o nuo 1935 m. – kariuomenės vado, tvirtinami statutai. Kitos organizacijos atskirų įstatymų neturėjo, nes buvo iki galo integruotos į valstybinę administravimo ir krašto gynybos sistemas. Pirmasis organizacijos įstatymas buvo priimtas Steigiamojo Seimo, kuris per kadenciją priėmė 268 teisės aktus³.

Stripsnyje bus analizuojamas šauliškasis veiksnys Steigiamajame Seime 1920–1922 metais. Ką galime vadinti šauliškuoju veiksmu? Steigiamojo Seimo priimtas LŠS įstatymas yra svarbus teisinis įvykis, nes tuo metu organizacija skaičiavo tik trečiuosius veiklos metus. Politinė įtampa tarp organizacijos vadovybės ir KAM buvo didelė, nes pastaroji siekė visapusiškai kontroliuoti ginkluotąsias pajėgas – tokia tuomet buvo ir LŠS. Paprasčiausias kelias, kuriuo žengė ir kaimyninės šalys – tokio tipo organizacijas visiškai integruoti į valstybinę sistemą. Tačiau Vlodo Putvinskio idėja buvo kardinaliai priešinga, jis siekė, kad organizacija taptų kariuomenės pagalbininke, būtų šalia kariuomenės, būtų tautos kariuomene, o ne taptų viena iš jos dalių ar pakeistų ją⁴. Taigi

² 1920 06 27–28. LŠS atstovų suvažiavimo protokolas. *LCVA*. F. 561, ap. 2, b. 47, lap. 59.

³ *Lietuvos Steigiamojo Seimo (1920–1922 metų) narių biografinis žodynas*. Sudarytojai A. Ragauskas, M. Tamošaitis. Vilnius, 2006, p. 484.

⁴ *Ten pat*, p. 25.

svarbu ištirti, kodėl Steigiamasis Seimas, priimdamas LŠS įstatymą, pasisakė už organizacijos visuomeniškumo išlaikymą, kartu palikdamas KAM teisę kontroliuoti šaulius. Be to, iki šiol historiografijoje nebandyta apčiuopti šaulių lobistinės veiklos parlamente. Organizacijai priklausė nemažai žymių to meto politikos veikėjų, kurių dalis 1920 m. ir vėliau tapo Steigiamojo Seimo nariais. Tad išanalizavus jų pasisakymus ir pozicijas svarstant pirmąjį LŠS įstatymą, svarbu ištirti, ar jie turėjo įtakos Steigiamajame Seime priimant sprendimus dėl organizacijos ateities. Visa tai sudaro šauliškojo veiksnio visumą.

Tyrimo aktualumą rodo pastaraisiais metais išaugęs susidomėjimas LŠS. Tai lėmė sudėtinga geopolitinė situacija Rytų Europoje, Rusijos ir Ukrainos konfliktas. Nuo 2014 m. prie organizacijos prisijungė nemažai gana ryškių Lietuvos politikos, verslo ir kultūros atstovų. Lietuvos Respublikos Seime 2014–2015 metais LŠS įstatymo pataisos buvo svarstomos net kelis kartus. Tai rodo, kad ne tik visuomenė, bet ir šalies parlamentas susidomėjo šios sukarintos visuomeninės organizacijos veikla⁵. Faktiškai iki krizės Ukrainoje LŠS buvo laikoma pagyvenusių vyrų ir jaunimo (iki 18 metų) organizacija. Pastaruoju laikotarpiu toks požiūris ima keistis. Kilus susidomėjimui organizacija, iškilo ir poreikis domėtis šaulių istorija. Tad istorinis LŠS tyrimas orientuojasi ir į dabartinę LŠS teisinės bazės situaciją.

Darbo tikslas – nustatyti, kokią įtaką Lietuvos šaulių sąjungos teisinės bazės kūrimui turėjo šiai organizacijai priklausę Steigiamojo Seimo nariai. Išsikelto tikslo bus siekiama nustatant Steigiamajame Seime dirbusių šaulių skaičių ir analizuojant jų indėlį parlamente priimant organizacijos veiklą reglamentuojančius teisinės aktus.

⁵ 2014 m. LŠS nariais tapo tuomečiai Lietuvos Respublikos Seimo nariai: Eligijus Masiulis, Gintaras Steponavičius, Remigijus Šimašius, Petras Auštrevičius (Lietuvos Respublikos liberalų sąjunga), Juras Požela, Juozas Olekas (Lietuvos socialdemokratų partija). Taip pat organizaciją papildė ir daugiau politikų, pavyzdžiui, Europos Parlamento narys Gabrielius Landsbergis.

LŠS Lietuvos parlamentarizmo istorijoje iki šiol yra skirtas tik epizodinis vaidmuo. Visi tyrimai dėmesį koncentruoja į Šaulių sąjungos raidą, pernelyg neakcentuodami šios organizacijos vadovybės santykių su Lietuvos valdžia. Apsiribojama tik santykių tarp LŠS ir KAM aptarimu. Šauliškąjį veiksnį Lietuvos parlamentų istorijoje išsamiau yra nagrinėjęs tik Gintaras Žilinskas⁶. Jis analizavo pirmuosius du LŠS įstatymus (1921 ir 1924 m.), nagrinėjo jų priėmimo aplinkybes, išryškino kai kurių Lietuvos politikų ir politinių jėgų požiūrį į šią sukarintą organizaciją. Tačiau autorius netyrė, kokią įtaką šių įstatymų svarstymui turėjo parlamentariai šauliai.

Teisinius LŠS veiklos pagrindus ir šaulius Lietuvos parlamentuose yra nagrinėjęs Audrius Skaistys⁷. Savo tyrime pagrindinį dėmesį jis skyrė šaulių įžado arba priesaikos reikšmei, kaitai ir pan. Taip pat tyrime bandoma nagrinėti, kiek procentiškai šaulių buvo ne tik Steigiamajame, bet ir I–IV Seimuose. Autorius pateikia neišsamius ir klaidingus duomenis. Jie yra tikslinami šiame straipsnyje. Taip pat vertėtų paminėti Aušros Jurevičiūtės straipsnį, kuriame ji analizavo Steigiamojo Seimo sudaryto Vyriausiojo Lietuvos gynimo komiteto veiklą⁸.

Be galo svarbiu šaltiniu nagrinėjant šią temą buvo Steigiamojo Seimo narių biografinis žodynas⁹. Remiantis juo pavyko nustatyti didžiąją dalį Steigiamojo Seimo narių, priklausiusių LŠS. Žinoma, apie narystę šioje organizacijoje yra pateikiami tik minimalūs duomenys, tad juos reikėtų tikslinti ir koreguoti, taip pat įtraukti naujos informacijos.

⁶ Žilinskas, G. Lietuvos Respublikos Seimai ir Šaulių Sąjunga. *Šauliškumas, tautiškumas ir Lietuvos Nepriklausomybė*. Sudarytojas A. Liekis. Vilnius, 1993, p. 37–50.

⁷ Skaistys, A. Šaulio priesaikos misija ir jos įgyvendinimas. *Socialinių mokslų studijos*. 2011, Nr. 3(2), p. 687–708.

⁸ Jurevičiūtė, A. Vyriausiasis Lietuvos gynimo komitetas 1920–1922 metais. *Steigiamajam Seimui – 90*. Sudarytojai S. Kaubrys, A. Vyšniauskas. Vilnius, 2011, p. 133–158.

⁹ *Lietuvos Steigiamojo Seimo (1920–1922 metų) narių biografinis žodynas*. Sudarytojai A. Ragauskas, M. Tamošaitis. Vilnius, 2006.

Šauliškąjį veiksnių Steigiamajame Seime atskleisti leidžia LŠS CV protokolai, saugomi Lietuvos centriniame valstybės archyve (LCVA)¹⁰. Steigiamojo Seimo posėdžiuose buvo nemažai diskutuojama dėl svarstomo organizacijos įstatymo, veiklos kryptių. Juose aktyviai dalyvavo šauliai Steigiamojo Seimo nariai. Taip pat šiame tyrime buvo panaudota oficiali LŠS vadovybės informacija, skelbta šaulių laikraštyje „Trimitas“, ir Steigiamojo Seimo stenogramos¹¹.

1. Šauliai Steigiamojo Seimo nariai

Kovų dėl Lietuvos Nepriklausomybės metu sukurta Lietuvos šaulių sąjunga pakankamai greitai išplėtė ne tik veiklos teritoriją, bet ir narių skaičių. 1920 m. birželio 1 d. buvo išduota 11 780 šaulio pažymėjimų. Tačiau, kaip pažymi V. Jokubauskas, tai jokių būdu nereiškė, kad tuo metu tiek narių ir buvo LŠS¹². Vis dėlto didžiąją dalį to meto LŠS narių vienijo kariniai veiksmai, o ne aiški ir nuosekli ideologija. Faktiškai didžioji dalis organizacijos narių save šauliais laikė tiek, kiek tai buvo susiję su kariniais veiksmais. Ryšiai su vadovybe buvo menki, o ir joje trūko aiškumo. 1920 m. vasario 15 d. Kaune vykusiajame pirmajame LŠS skyrių atstovų suvažiavime dalyvavo tik 13 skyrių atstovų ir Centro valdybos nariai, tad suvažiavimas nebuvo teisėtas ir pripažintas tik patariamuoju¹³. Nepaisant to, jame aktyviai dalyvavo (pasisakė ir diskutavo) ir būsimi Steigiamojo Seimo nariai Kipras Bielinis ir Kazimieras Ralys bei vėliau žymiu valstiečių liaudininku veikėju tapęs Vincas Kvieska.

¹⁰ LCVA. F. 561, ap. 2.

¹¹ *Steigiamojo Seimo darbai*. Kaunas, 1920–1922.

¹² Jokubauskas, V. Lietuvos šauliai tarpukariu: lietuviai, katalikai, visuomenės elitas. *Paramilitarizmas Rytų Baltijos regione 1918–1940: atvejo studijos ir lyginimai*. Klaipėda, 2014, p. 78. (Acta historica universitatis Klaipedensis; t. 28).

¹³ 1920 02 15. LŠS skyrių atstovų suvažiavimo protokolas. LCVA. F. 561, ap. 2, b. 46, lap. 22–23.

Taigi sunkiau identifikuoti asmenis, kurie tikrai buvo LŠS nariais, ir dar sudėtingiau nustatyti, kurie iš jų save tapatino su šauliais. Remiantis „Lietuvos Steigiamojo Seimo narių biografiniu žodynu“, Steigiamajame Seime per visą kadenciją 1920–1922 m. iš viso dirbo 22 šauliai¹⁴. Tačiau ne prie visų šiame parlamente dirbusių asmenų yra nurodyti duomenys, rodantys jų narystę LŠS. Tarp tokių reikėtų įtraukti organizacijos Centro valdyboje dirbusius Kiprą Bielinį¹⁵ ir Mykolą Krupavičių, LŠS garbės teismui priklausiusį Prezidentą Kazį Grinių¹⁶ ir Steigiamojo Seimo narį Juozą Pronskų (priklausė LŠS Literatų komisijai ir dirbo šaulių laikraštyje „Trimitas“). Patikslinus žodyne pateikiamus duomenis galima teigti, jog 1920–1922 metais Steigiamajame Seime dirbo ne mažiau kaip 26 šaulių sąjungai priklausę asmenys. Šį skaičių gali pakoreguoti išsamesnė kiekvieno parlamentaro veiklos ir gyvenimo analizė. Pavyzdžiui, keletas Steigiamojo Seimo narių kovų dėl Lietuvos Nepriklausomybės metais kovojo partizanų junginiuose¹⁷, kurių nemaža dalis vėliau buvo integruota į LŠS sudėtį. Tad šis skaičius ateityje gali būti patikslintas. Iš viso 1920–1922 m. Steigiamajame Seime dirbo 150 asmenų (38 asmenys pakeitė atsakiusius mandato)¹⁸, taigi šauliai sudarė 17,3 proc. visų Steigiamojo Seimo narių. Be jau minėtų politinių asmenybių, verta išskirti šaulius karininkus Antaną Matulaitį ir Petrą Rusecką, vidaus reikalų ministrą Eliziejų Draugelį, gydytoją Joną Staugaitį.

¹⁴ *Lietuvos Steigiamojo Seimo (1920–1922 metų) narių biografinis žodynas*. Sudarytojai A. Ragauskas, M. Tamošaitis. Vilnius, 2006, p. 62–449.

¹⁵ 1920 06 27–28. LŠS atstovų suvažiavimo protokolas. *LCVA*. F. 561, ap. 2, b. 47, lap. 29.

¹⁶ 1923. LŠS Garbės teismo posėdžio protokolas, Nr. 1. *LCVA*. F. 561, ap. 2, b. 338, lap. 1.

¹⁷ Pvz. Stasys Balčas. *Lietuvos Steigiamojo Seimo (1920–1922 metų) narių biografinis žodynas*. Sudarytojai A. Ragauskas, M. Tamošaitis. Vilnius, 2006, p. 75–77.

¹⁸ Blažytė-Baužienė, D. Pakeitę pasitraukusiuosius: 38 Steigiamojo Seimo narių kolektyvinės biografijos kontūrai. *Steigiamajam Seimui – 90*. Sudarytojai S. Kaubrys, A. Vyšniauskas. Vilnius, 2011, p. 71.

1 lentelė. Šauliai, dirbę Steigiamajame Seime 1920–1922 m.

<i>Nr.</i>	<i>Vardas, pavardė</i>	<i>Politinis blokas</i>
1.	Tadas Aleliūnas	Krikščionių demokratų blokas
2.	Kazimieras Ambrozaitis	Krikščionių demokratų blokas
3.	Vytautas Bičiūnas	Krikščionių demokratų blokas
4.	Kazys Bieliūnas	Valstiečių liaudininkų blokas
5.	Jonas Bliudžius	Valstiečių liaudininkų blokas
6.	Eliziejus Draugelis	Krikščionių demokratų blokas
7.	Petras Jočys	Krikščionių demokratų blokas
8.	Mykolas Krupavičius	Krikščionių demokratų blokas
9.	Juozas Liekis	Valstiečių liaudininkų blokas
10.	Morta Lukošytė	Krikščionių demokratų blokas
11.	Antanas Matulaitis	Krikščionių demokratų blokas
12.	Antanas Milčius	Krikščionių demokratų blokas
13.	Vytautas Račkauskas	Valstiečių liaudininkų blokas
14.	Pranas Radzevičius	Valstiečių liaudininkų blokas
15.	Kazimieras Ralys	Valstiečių liaudininkų blokas
16.	Mykolas Rožanskas	Krikščionių demokratų blokas
17.	Petras Ruseckas	Valstiečių liaudininkų blokas
18.	Mykolas Sleževičius	Valstiečių liaudininkų blokas
19.	Jonas Staugaitis	Valstiečių liaudininkų blokas
20.	Jonas Steponavičius	Krikščionių demokratų blokas
21.	Klemensas Vaitekūnas	Krikščionių demokratų blokas
22.	Balys Žygelis	Valstiečių liaudininkų blokas
23.	Vincas Žindžius	Valstiečių liaudininkų blokas
24.	Kipras Bielinis	Lietuvos socialdemokratų partija
25.	Kazys Grinius	Valstiečių liaudininkų blokas
26.	Juozas Pronskus	Valstiečių liaudininkų blokas

Nors istoriografijoje LŠS narių politinei priklausomybei atskirų tyrimų nėra skirta, dažniausiai šios organizacijos nariai laikomi dešiniųjų politinių jėgų talkininkais. Tai lėmė keletas veiksnių. Pirma, visi LŠS įstatymai buvo priimti valdžioje esant dešiniams (krikščionims demokratams arba tautininkams), o dalies kairiųjų požiū-

ris buvo neigiamas. G. Žilinsko teigimu, Steigiamajame Seime dirbusiems socialdemokratams LŠS „buvo nepriimtina, nereikalinga organizacija“¹⁹. Antra, po 1926 m. valstybės perversmo šauliai tapo svarbia A. Smetonos valdymo sistemos atrama, kuria „Tautos vadas“ aktyviai naudojosi. Būtina atkreipti dėmesį, kad A. Smetona dar iki 1926 m. perversmo buvo pakankamai aktyvus LŠS narys, priklausė CV ir netgi buvo vienas iš kandidatų tapti CV pirmininku. T. Balkelis teigia, jog po perversmo šauliai „veikė kaip jo [A. Smetonos – M. N. pastaba] politinė policija bei vidaus saugumo instrumentas“²⁰. Toks palyginimas yra pernelyg radikalus, bet jis gerai atspindi istoriografijoje tebevyraujančių požiūrį į LŠS. Trečia, iki XX a. 3-iojo dešimtmečio pabaigos nebuvo vedama nuosekli LŠS narių statistika, nebuvo renkami duomenys apie jų priklausymą kitoms organizacijoms ir pan.

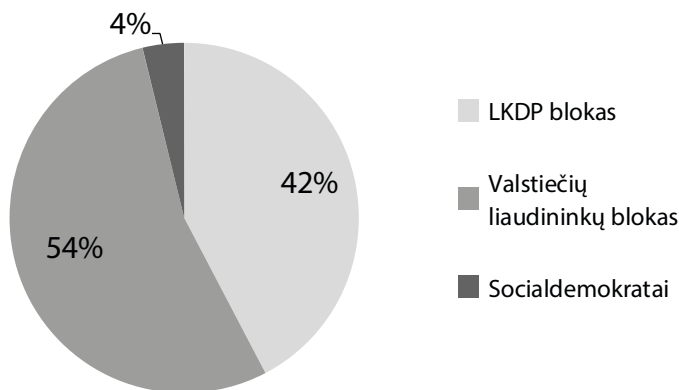
Gilinantis į LŠS narių politinės priklausomybės sritį verta išanalizuoti Steigiamojo Seimo narių šaulių politinę priklausomybę. Faktiškai visi šauliai priklausė dviem pagrindiniams politiniams blokams: krikščionių demokratų (12 šaulių) ir valstiečių liaudininkų (13 šaulių). Tik vienas Kipras Bielinis priklausė Lietuvos socialdemokratų partijai. Šaulių nebuvo tarp likusių politinių jėgų, buvusių Steigiamajame Seime. Dėsninga, kad tarp šaulių Steigiamojo Seimo narių nebuvo tautinių grupių – žydų, lenkų ir vokiečių, atstovų. Kitataučių procentas LŠS gretose buvo itin nedidelis, šiek tiek ryškesnę grupę sudarė žydai²¹.

¹⁹ Žilinskas, G. Lietuvos Respublikos Seimai ir Šaulių Sąjunga. *Šauliškumas, tautiškumas ir Lietuvos Nepriklausomybė*. Sudarytojas A. Liekis. Vilnius, 1993, p. 38.

²⁰ Balkelis, T. Piliečiai kareiviai: paramilitariniai judėjimai Baltijos šalyse po pirmojo pasaulinio karo. *Karas taikos metu: paramilitarizmas po Pirmojo pasaulinio karo 1917–1923 m.* Vilnius, 2013, p. 167.

²¹ Jokubauskas, V. „Mažųjų kariuomenių“ galia ir paramilitarizmas: tarpukario Lietuvos atvejais. Klaipėda, 2014, p. 363.

1 grafikas. Šaulių Steigiamojo Seimo narių pasiskirstymas pagal politinius blokus

Tarp visų šaulių Steigiamojo Seimo narių didesnę dalį sudarė valstiečių liaudininkų bloko atstovai. Vos vienu mandatu mažiau turėjo Lietuvos krikščionių demokratų blokas. Tarp abiejų politinių jėgų buvo ir itin ryškių politinių asmenybių, kaip antai krikščionių demokratų bloke: M. Krupavičius, E. Draugelis, o valstiečių liaudininkų bloke: M. Sleževičius, K. Grinius. Krikščionių demokratų blokas Steigiamajame Seime iš viso turėjo 59 vietas, šauliai tarp jų sudarė 20,3 proc. o tarp 29 valstiečių liaudininkų parlamentarų šauliai sudarė beveik pusę – 44,8 proc. Mažiausią dalį šauliai sudarė tarp Lietuvos socialdemokratų partijos atstovų – vos 7,1 proc.

Kaip matyti iš pateiktų duomenų, nors pagal mandatus ryškiau skirtumo tarp pagrindinių politinių jėgų Steigiamajame Seime nėra, tačiau procentiškai dvigubai daugiau šaulių tarp visų bloko narių buvo valstiečių liaudininkų bloke. Kaip minėta, nors socialdemokratai priešiška žiūrėjo į šią organizaciją, jos gretose veikė aktyvus šaulys K. Bielinis.

Tokia situacija susiformavo, nes 1919–1923 / 1924 m. LŠS rėmėsi „kovine“ ideologija, jos ašis buvo Lietuvos Nepriklausomybės gynyba

su ginklu rankose. Todėl po šios organizacijos „stogu“ susibūrė įvairių politinių pažiūrų asmenys, kuriems svarbiausias tikslas buvo apginti Lietuvos Nepriklausomybę. Vykstant kariniams veiksams nebuvo nei laiko, nei organizacinių pajėgumų kurti nuoseklesnę ideologiją, šio darbo imtasi tik nurimus kovoms dėl Nepriklausomybės. 1922 m. pabaigoje Vladas Putvinskis ėmėsi aktyviai darbuotis kuriant organizaciją, nes pasitraukė iš LŠS vadovybės²². Tik susiformavus pagrindinėms LŠS ideologinėms nuostatomis ir pasikeitus politinei padėčiai Lietuvoje, LŠS gretose 4-ajame dešimtmetyje susiprėjo dešinėsios politinės jėgos. Taigi, bent jau Steigiamojo Seimo veiklos metais (1920–1922) Lietuvos šaulių sąjungoje nebuvo jaučiama politinio angažuotumo, nes jos nariai buvo įvairių politinių partijų atstovai.

2. Kodėl reikėjo Lietuvos šalių sąjungos įstatymo?

Nagrinėjant šauliškąjį veiksnį Steigiamajame Seime, verta pažvelgti į esmines LŠS ideologines nuostatas, kurios aiškiau buvo įvardytos jau vėliau. Vienas iš svarbiausių vaidmenų tenka V. Putvinskiui, kuris buvo įsitikinęs demokratas. Jis pabrėžė demokratinės valstybės reikšmę, tačiau tokio tipo valstybės netapatino vien tik su parlamento funkcionavimu. Anot jo, „demokratinė valstybė yra tik ta, kurioje demokratijos principai vadovauja visuose žmonių ir jų organizacijų tarpusaviuose santykiuose. Gali atsitikti, kad valstybės viduje gyvenimas eina demokratiškesne vaga, negu jos valdžios sistema“²³. LŠS valdyme dar iki susirenkant Steigiamajam Seimui buvo siekiama įtvirtinti esminius demokratijos principus, ryškiausias to pavyzdys – šaulių padalinių atstovų suvažiavimo organizavimas. Sąjungos lyderiai nesiėmė vienašališkos atsakomybės spręsti Šaulių sąjungos gyvavimo ateities, nepasitarę ir nepadiskutavę su likusiais šauliais.

²² Putvinskis-Pūtvis, V. *Gyvenimas ir parinktieji raštai*. T. 1. Vyr. red. A. Marcinkevičius-Mantautas. Čikaga, 1973, p. 228.

²³ Putvinskis-Pūtvis, V. *Gyvenimas ir parinktieji raštai*. T. 2. Vyr. red. A. Marcinkevičius-Mantautas. Čikaga, 1973, p. 85.

Į Steigiamąjį Seimą LŠS vadovybė žiūrėjo viltिंगai, tikėdamasi, kad parlamentas padės išspręsti konfliktą dėl organizacijos ateities su KAM, kuri siekė visapusiškai kontroliuoti šią organizaciją, o pasibaigus kariuomenės veiksmams, paleisti arba padaryti sporto organizacija. Dar vyksiant kovoms dėl Lietuvos Nepriklausomybės, tarp šaulių ir kariškių kildavo nemažai nesutarimų. 1919 m. pabaigoje LŠS CV aktyviai kėlė klausimą, ką reikės daryti, jei valdžia nuspręs uždrausti šaulių veiklą. Tokie nuogaštavimai iškilo dėl dviejų priežasčių. Pirma, sklandė gandai, kuriuos skleidė eiliniai šauliai, nepatenkinti dėl veiklos suvaržymų. Antra, KAM ir kariuomenės siekis kuo griežčiau kontroliuoti Lietuvoje įsisteigusius ginkluotų civilių būrius. Bene aktyviausiai kariškių siekiui kontroliuoti LŠS priešinosi CV valdybos narys, būsimasis Steigiamojo Seimo narys K. Ralys²⁴. Rinkimų į Steigiamąjį Seimą laikotarpiu CV posėdžių metu neskambėjo agitacinės kalbos, bet buvo ruošiamasi teikti savo pasiūlymus dėl teisinės bazės.

LŠS siekė gauti valdžios pritarimą savo veiklai, nes darbo sąlygos buvo itin sudėtingos. Tačiau situaciją sunkino skirtingas LŠS vadovybės požiūris į organizacijos ateities veiklą. Nemaža dalis šaulių LŠS ateityje įsivaizdavo kaip pusiau karinę-sportinę organizaciją. R. Skipičio žodžiais tariant, „šauliai turi būti daugiau sporto sąjunga“²⁵. Šiuo atveju buvo labiau siekiama išryškinti „sokoliškąją pradą“. Kiti šauliai siekė išlaikyti specifiką – palikti sukarintą organizaciją, kurią sudarytų civiliai, turintys ginklus ir mokantys jais naudotis.

Steigiamojo Seimo atidarymui LŠS vadovybė ruošėsi ir iš praktinės pusės. Dar 1920 m. pradžioje buvo pradėti formuoti specialūs šaulių daliniai, kurie buvo numatyti Steigiamojo Seimo apsaugai²⁶. Steigiamojo Seimo darbo pradžią šauliai pasitiko džiaugsmingai, teigdami: „Seimo reikšmė

²⁴ 1919 11 30. LŠS CV posėdžio protokolas, Nr. 3. *LCVA*. F. 561, ap. 2, b. 4296, lap. 12–15.

²⁵ 1920 02 8. LŠS CV posėdžio protokolas, Nr. 26. *LCVA*. F. 561, ap. 2, b. 4296, lap. 32–33.

²⁶ 1920 02 26. LŠS CV posėdžio protokolas, Nr. 28. *LCVA*. F. 561, ap. 2, b. 4296, lap. 36.

yra tame, kad jis sudarys tokią tvarką, kad mums bus lengva darbuotis savo ir Tėvynės labui. <...> Seimo nariai neis patys su šautuvu kautis su priešininku, bet jie padės mums sudaryti tokią Tėvynės apsaugą, kuri kuo pigiau mums kaštuotų²⁷. Kaip minėta, buvo tikimasi, kad parlamente bus priimtas Šaulių sąjungai palankus įstatymas. Juo labiau kad parlamente dirbo ne vienas šaulys, tarp kurių išsiskyrė K. Ralys. Steigiamajam Seimui pradėjus darbą, LŠS CV delegavo V. Putvinskį į parlamente sudarytą Krašto apsaugos komisiją. Buvo nutarta, jog LŠS, dalyvaudama šios komisijos darbe, sieks iškelti klausimą dėl visuotinio žmonių apginklavimo²⁸. Taip buvo išreikštas pasitikėjimas dar visai neseniai veikiančia sukarinta organizacija, o iš kitos pusės – LŠS siekis bendradarbiauti su aukščiausiu valdymo organu.

LŠS stengėsi išnaudoti Steigiamojo Seimo veiksnį kryptingai bei nuosekliai veikdama ne tik per savo narius, bet ir oficialiai kreipdamasi į Steigiamąjį Seimą. 1920 m. birželio mėn. pabaigoje vykusiame antrajame LŠS atstovų suvažiavime (ši kartą jame dalyvavo 39 padalinių atstovai ir 8 CV nariai, tad jis buvo teisėtas) sveikinant Steigiamąjį Seimą, dar kartą išreikšta viltis, kad „Steigiamasis Seimas pilnai legalizuos mūsų Sąjungą, teiks jai paramos ir sudarys jai tokias gyvenimo sąlygas, kad ji galėtų visoje Lietuvoje plačiai išplėsti savo darbuotę“²⁹.

Tuo metu šaulių santykiams su kariuomene ypač kenkė savavališki šaulių veiksmai (kariuomenės požiūriu) atliekant žvalgybą, kovojant su priešais ir dėl to kylantys konfliktai. Kariuomenės atstovai dažnai konfiskuodavo šaulių ginklus, drausdavo vykdyti karines operacijas. Šauliams buvo būtinas užtarimas aukščiausiame lygmenyje, nes jie veikė pagal 1919 m. krašto apsaugos ministro patvirtintus įstatus, todėl nuolatos buvo jaučiamas siekis riboti veiklą. Nepaisant to, Steigiamasis Seimas neskubė-

²⁷ Šaulys, L. Steigiamasis. *Trimitas*. 1920, Nr. 1, p. 34.

²⁸ 1920 05 28. LŠS CV posėdžio protokolas, Nr. 31. *LCVA*. F. 561, ap. 2, b. 4296, lap. 39.

²⁹ 1920 06 27–28. LŠS atstovų suvažiavimo protokolas. *LCVA*. F. 561, ap. 2, b. 47, lap. 55–56.

jo priimti LŠS veiklą įteisinančio įstatymo. Juolab kad šis klausimas tikrai nepriklausė svarbiausiųjų grupei. K. Bielinio teigimu, sudėtingiems santykiams tarp LŠS vadovybės ir KAM įtakos galėjo turėti faktas, jog CV iki antrojo šaulių suvažiavimo buvo neteisėta, be to, šaulys Steigiamąjo Seimo narys kritikavo organizaciją, kad ši nedaug dėmesio skiria organizaciniams dalykams³⁰. Kritika buvo teisinga, tačiau menkai pagrįsta, nes 1919–1920 metais Šaulių sąjungos vadovybei didžiąją laiko dalį užimdavo fronto ir buitinių reikalų sprendimas.

Šaulių santykiai su Lietuvos valdžia ir karine vadovybe ėmė keistis 1920 m. rugsėjo 22 d. prasidėjus plačiam Lenkijos puolimui. Būtent tuomet Steigiamasis Seimas pademonstravo pasitikėjimą dar jauna sukurinta organizacija. Rugsėjo 27 d. Steigiamąjo Seimo prezidiumas kreipėsi į Ministrą Pirmininką Kazį Grinių reikalaujantis: patvirtinti LŠS įstatus, pateikti svarstyti organizacijos įstatymo projektą, įsakyti kariuomenės daliniams netrukdyti veikti šaulių daliniams, skirti Šaulių sąjungai karinius instruktorius ir suteikti finansavimą³¹. Tokia parlamento pozicija stiprino Šaulių sąjungą, tačiau kartu įpareigojo aktyviau prisidėti prie Lietuvos gynimos nuo lenkų. Be to, LŠS viršininkas V. Putvinskis rugsėjo mėn. pabaigoje tapo įsteigto Vyriausiojo Lietuvos gynimo komiteto nariu. Aušros Jurevičiūtės teigimu, šis pasirinkimas „rodė didžiulį valstybės pasitikėjimą jauna organizacija“³². Lenkijai atnaujinus puolimą, Lietuvai reikėjo jėgos, kuri gebėtų įkvėpti visuomenę priešintis. Todėl iškilo visuomeninės organizacijos, kuri tuo metu ieškojo savasties, veiksnys. Šiame komitete šauliams teko svarbus vaidmuo: iš 10 jo narių 4 buvo LŠS nariai, tarp jų ir pirmininkas M. Sleževičius bei jo pavaduotojas M. Krupavičius. Taip pat

³⁰ 1920 06 27-28. LŠS atstovų suvažiavimo protokolas. *LCVA*. F. 561, ap. 2, b. 47, lap. 61.

³¹ *Lietuvos šaulių sąjunga valstybės ir visuomenės tarnyboje, 1919–2004*. Kaunas, 2005, p. 47.

³² Jurevičiūtė, A. Vyriausiasis Lietuvos gynimo komitetas 1920–1922 metais. *Steigiamajam Seimui – 90*. Sudarytojai S. Kaubrys, A. Vyšniauskas. Vilnius, 2011, p. 139.

komitetui, be jau minėto V. Putvinskio, priklausė šaulys Petras Ruseckas³³. Nepaisant to, K. Ralio teigimu, karinė vadovybė ir toliau neigiamai žiūrėjo į šaulius ir siekė juos nuginkluoti. To neįvykdžius buvo grasinama neiti savo pareigų³⁴.

Gavusi tokį pasitikėjimą ir įpareigojimą, LŠS pradėjo plataus masto propagandinę kampaniją, skatindama Lietuvos piliečius prisijungti prie ginkluotųjų pajėgų kovoje prieš lenkus. Šauliai į kovą skatinti šūkais ir apibūdinimais: „Šauliai – greitakojai, kai atsieina jiems tėvynė ginti“³⁵, „Vilniečiai – organizuokitės į šaulių būrį“³⁶ ir pan. Mobilizuoti šaulius ir visuomenę reikėjo, nes kariuomenė akivaizdžiai negalėjo jėga atsakyti į lenkų išpuolius. Nepaisant Vilniaus krašto praradimo, šauliai aktyviai dalyvaudami kovose dėl Nepriklausomybės sugebėjo pagrįsti savo reikalingumą Lietuvos valstybei. Neabejotinai tai lėmė, kad Steigiamojo Seimo nariai priėmė LŠS įstatymą, be to, pasibaigus kovoms KAM neliko nieko kito, tik pripažinti šaulių indėlį.

3. Lietuvos šalių sąjungos įstatymo priėmimas: „Čia nėra kokia mobilizacija, nėra prievartos kelias“

Teisinės bazės reglamentavimas neabejotinai būtų sustiprinęs šaulių padėtį, be to, jis būtų leidęs organizacijai drąsiau žiūrėti į ateities veiklą. Apriimus kariniams veiksams buvo svarstoma, kuriuo keliu turi žengti šauliai: išlaikyti karinę veiklą ar tapti sportine-kultūrine organizacija. Pirmojo kelio šalininkai nuogaštavo, jog leidus LŠS išlaikyti ginklus bus dubliuojama kariuomenės funkcija. O antrasis kelias neviliojo šaulių vadovybės, nes organizacija būtų praradusi savo išskirtinumą. Būtina pažymėti, kad LŠS įstatymas Steigiamajam Seimui tikrai nebuvo pirmaeilės reikšmės, tokios

³³ *Ten pat*, p. 138–139.

³⁴ 1920 11 05. LŠS CV posėdžio protokolas, Nr. 50. *LCVA*. F. 561, ap. 2, b. 4296, lap. 72.

³⁵ Naujas pavojus – naujas darbas. *Trimitas*. 1920, Nr. 7, p. 7.

³⁶ Šaulių būrio reikšmė. *Trimitas*. 1920, Nr. 10, p. 3.

pozicijos laikėsi nemažai parlamentarų pasyviai dalyvaudami diskusijose. Bene aiškiausiai tai įvardijo krikščionių demokratų atstovas K. Ambrozaitis, kuris teigė: „Artinantis prie atostogų, man rodos, Seimas turėtų praves-ti svarbesnius įstatymus, o smulkesnius atidėti tolimesniam laikui.“³⁷

LŠS įstatymą Steigiamasis Seimas ėmėsi nagrinėti 82-ajame posėdyje 1921 m. balandžio 20 d. Jį svarstymui pateikė šaulys, krikščionių demo-kratų atstovas Jonas Steponavičius. Pranešėjas savo kalboje išskyrė šaulių veiklą ginant Lietuvą nuo lenkų puolimo 1920 m. rudenį, teigdamas, jog šauliai atliko visuomenės telkimo kovai funkciją. Be to, pagrįsdamas to-kio įstatymo reikalingumą, parlamentaras kaip pavyzdį pateikė sukarintos organizacijos Suomijoje veiklą³⁸. Petras Ruseckas jam antrindamas kaip pavyzdį ėmė Šveicarijos pavyzdį: „Aš pabrėšiu Šveicarų apsigynimo būdą. Ten kiekvienas pilietis, sulaukęs tam tikrų metų, dar jaunuoliu būdamas jau ima šautuvą, jau mokinasi šaudyti, jau mokinasi savo kraštą nuo gre-siančio pavojaus ginti.“³⁹

Pateiktas įstatymas, turėjęs galutinai teisiškai sutvarkyti Šaulių sajun-gos padėtį valstybėje, buvo svarstomas tris kartus. Posėdžiuose išryškėjo dvi pagrindinės idėjos dėl LŠS ateities. Pirmosios šalininkai siekė pagrįsti organizacijos nepriklausomybę nuo KAM, pasisakė už teisę šauliams tu-rėti ginklus. Apibendrinant galima teigti, jog buvo siekiama turėti pakan-kamai stiprią sukarintą, ginkluotą organizaciją. Bet svarbiausia – ji turėjo būti visiškai savarankiška, savanoriška piliečių organizacija. Šiai pozicijai atstovavo Steigiamojo Seimo nariai (didžioji jų dalis buvo šauliai) J. Step-onavičius, P. Ruseckas, J. Pronskus, P. Jočys, V. Bičiūnas, J. Žitinevičius ir kiti. Antroji pozicija savarankiškos LŠS veiklos atžvilgiu buvo kritiška. Bene pagrindinis jos atstovas buvo gen. Jonas Galvydis-Bykauskas. Jam antrino svarstymuose dalyvavęs tuometis krašto apsaugos ministras J. Šimkus, ku-

³⁷ *Steigiamojo Seimo darbai*. I sesija. Sąs. 24 (1921), posėdis 115 (1921, liepos 7), p. 10.

³⁸ *Steigiamojo Seimo darbai*. I sesija. Sąs. 17 (1921), posėdis 82 (1921, balandžio 20), p. 17–18.

³⁹ *Ten pat*, p. 19.

ris neigiamai žiūrėjo į galimybę LŠS turėti kaip karinę jėgą, prioritetą teikdamas sportinės organizacijos idėjai. Faktiškai J. Galvydžio-Bykausko lūpomis buvo išreikiama visos KAM laikysena. Aktyviausiai ir dažniausiai svarstant LŠS įstatymą pasižymėjo Kazys Škirpa, kuris teikė tiek vertingus esminius pataisymus, tiek ir redakcinio pobūdžio pastabas.

Bene tvirčiausios priešiškos pozicijos laikėsi socialdemokratas K. Venclauskis, kuris teigė, kad šaulių tikslas yra kovoti su manančiais kitaip nei krikščionys demokratai, be to, šaulius jis vadino „buožių baltąja gvardija“⁴⁰. Savo pozicija išsiskyrė ir krikščionių demokratų atstovė O. Muraškaitė-Raciukaitienė, kuri pasisakė prieš sukarinimą ir karinę veiklą. Jos manymu, moterys tokio tipo organizacijoje dalyvauti neturėtų⁴¹. Nepaisant to, LŠS įstatymo svarstymai didžia dalimi buvo šaulių panegirikos renginiai. Parlamentarai nevengė ilgų kalbų, kurių metu buvo ne tik išsamiai apibūdinamos LŠS susikūrimo aplinkybės, bet ir iškeliamas šaulių vaidmuo kovose dėl Lietuvos Nepriklausomybės.

Svarstant įstatymą buvo atsižvelgiama ir į LŠS CV pastabas, pasiūlymus. Šauliai įstatymui kėlė tokius reikalavimus: Šaulių sąjungai neturi būti primestas visuotinis karinis visuomenės rengimas, turi būti išlaikyta teisė turėti ginklus, tik karinė veikla gali būti kontroliuojama KAM, siekta įtvirtinti valstybės paramą ir galimybę gauti lėšų iš loterijų, be to, buvo siekiama, jog šaulių veikloje galėtų dalyvauti ir moksleiviai⁴². Paradoksas: nors LŠS siekė būti savarankiška organizacija, tačiau kartu bandė užsitikrinti nuolatinį valstybinį finansavimą.

Bene daugiausia ginčų kėlė 4 įstatymo paragrafas, kuriame buvo kalbama apie LŠS pavaldumą KAM. Šauliai principingai siekė, kad KAM galėtų kontroliuoti LŠS veiklą tik tiek, kiek tai yra susiję su karine veikla, o buvo siūloma platesnė priklausomybė. CV narys, Steigiamajame Seime dirbęs

⁴⁰ Žilinskas, G. Lietuvos Respublikos Seimai ir Šaulių Sąjunga. *Šauliškumas, tautiškumas ir Lietuvos Nepriklausomybė*. Sudarytojas A. Liekis. Vilnius, 1993, p. 38.

⁴¹ *Lietuvos Steigiamojo Seimo (1920–1922 metų) narių biografinis žodynas*. Sudarytojai A. Ragauskas, M. Tamošaitis. Vilnius, 2006, p. 295.

⁴² 1921 01 23. LŠS CV posėdis, Nr. 54. *LCVA*. F. 561, ap. 2, b. 4296, lap. 80.

K. Ralys siūlė įtvirtinti tokią 4 paragrafo redakciją: „Sąjungos darbuotė, kiek tai liečia šaulių karinio auklėjimo ir karinio paruošimo, ginklo vartojimo ir karo akcijos, yra Krašto Apsaugos Ministerijos žinioje. Visose kitose srityse vadovaujasi bendrais Valstybės įstatymais.“⁴³ Tačiau galutinėje įstatymo redakcijoje buvo įtvirtinta nuostata, jog „Sąjunga priklauso Krašto Apsaugos Ministerijai, kuri teikia jai instruktorius, duoda nurodymus ir kontroliuoja jos veikimą“, be to, šauliams buvo leista turėti visų rūšių ginklus⁴⁴. Tai reiškė, jog šauliams buvo leista likti sukarinta organizacija, galinčia tapti realia karine jėga.

LŠS įstatymas buvo priimtas 1921 m. liepos 7 d. Šaulių laikraštyje „Trimitas“ įstatymo priėmimas buvo pristatytas kaip atmintina diena visiems šauliams, džiaugtasi, kad jis suteikia naujų galimybių ne tik organizacijos nariams, bet ir Lietuvai. Teigta, kad buvo atsižvelgta į visus LŠS CV pasiūlymus, išskyrus 4 paragrafą⁴⁵. Įstatyme buvo nustatytas LŠS tikslas: „Lietuvos Šaulių Sąjungos tikslas – stiprinti ir didinti valstybės gynimo pajėgas.“⁴⁶ Formuluoatė nesiskyrė nuo tikslo, kuris buvo deklaruojamas LŠS įstatų projekte: „Ginti ir išlaikyti Lietuvos nepriklausomybę visomis jėgomis.“⁴⁷ Formuluoatėje buvo išlaikyta svarbiausia idėja. Taip pat įstatyme buvo nustatyta, kad LŠS nariais gali tapti ir jaunesni nei 17 metų asmenys, pateikę tėvų sutikimą.

Steigiamajam Seimui priėmus įstatymą, savo funkcijas turėjo atlikti ir Vyriausybė, parengdama papildomos teisinis aktus. 1921 m. rugpjūčio 23 d. buvo priimti Lietuvos šaulių sąjungos karinės organizacijos dėsniai⁴⁸. Šis teisės aktas reglamentavo LŠS ir KAM administracinius ryšius bei karinę organizacijos veiklą. Nustatyta, kad organizacijos val-

⁴³ 1921 07 06. LŠS CV posėdžio protokolas, Nr. 63. *LCVA*. F. 561. ap. 2, b. 4296, lap. 112.

⁴⁴ Lietuvos šaulių sąjungos įstatymas. *Vyriausybės žinios*. 1921, Nr. 70, p. 5.

⁴⁵ Atmintina diena šauliams. *Trimitas*. 1921, Nr. 28. p. 3.

⁴⁶ Lietuvos šaulių sąjungos įstatymas. *Vyriausybės žinios*. 1921, Nr. 70, p. 5.

⁴⁷ 1920. LŠS įstatų projektas. *LCVA*. F. 561, ap. 2, b. 46, lap. 12.

⁴⁸ Lietuvos šaulių sąjungos karinės organizacijos dėsniai. *Vyriausybės žinios*. 1921, Nr. 71, p. 5–6.

dymą KAM kontroliuos per paskirtą Vyriausiąją šaulių sąjungos karo instruktorių. Be to, dėsniuose buvo reglamentuotas šaulių ginklų laikymas, jų registracija ir pan.⁴⁹ Faktiškai priimtuose dėsniuose atsispindėjo pagrindiniai ginčytini klausimai, iškilę svarstant LŠS įstatymą. Pagal šį Vyriausybės priimtą teisės aktą KAM išlaikė pakankamai didelę įtaką organizacijos karinei veiklai. Pirmuoju Vyriausiuoju šaulių sąjungos instruktoriumi buvo paskirtas tuomet dar majoras Stasys Zaskevičius, kuris pradėdamas eiti savo pareigas teigė: „Mes Jums duosime karinį prityrimą, karinę drausmę ir karinį mokslą, o Jūs pasidalysit su mumis pilietine sąmone ir pasiryžimu kovoti iki galui. Taip, ranka į ranką eidami nežlugsim, nes nėra tos spėkos, kuri mus sunaikintų.“⁵⁰ Nepaisant pakilaus tono, mjr. S. Zaskevičiui teko susidurti su dideliu priešišku. LŠS vadovybė jau buvo spėjusi įdiegti nepasitikėjimo ir siekio prieštarauti KAM nustatytai tvarkai daigus.

Išvados

1. Atliekant tyrimą nustatyta, kad LŠS nariai tarp visų Steigiamojo Seimo narių sudarė 17,3 proc. (skaičiuojant iš visų 150 Steigiamojo Seimo narių 1920–1922 metais, 26 priklausė LŠS). Didžioji dalis Steigiamojo Seimo narių šaulių priklausė krikščionių demokratų ir valstiečių liaudininkų blokams, taigi turėjo galimybę savo mintis reikšti ir įstatymų projektus svarstyti didžiausiose Steigiamojo Seimo frakcijose. Tai lėmė ir sėkmingą LŠS įstatymo svarstymo ir priėmimo procedūrą Steigiamajame Seime.

2. LŠS teisę į atskirą, jos veiklą reglamentuojantį įstatymą užsitarnavo aktyviai dalyvaudama kovose dėl Lietuvos Nepriklausomybės. Be to, nemažą įtaką šiame procese vaidino šauliai Steigiamojo Seimo nariai, tarp kurių išsiskyrė valstiečių liaudininkų blokui priklausęs K. Ralys. Steigiamasis Seimas pasitikėjimą sukarinta organizacija išreiškė ne tik skatinda-

⁴⁹ *Ten pat*, p. 5–6.

⁵⁰ 1921 10 07. Vyriausiojo Šaulių sąjungos karo instruktoriaus įsakymas Nr. 3. *LCVA*. F. 561, ap. 2, b. 98. lap. 2.

mas KAM pateikti LŠS įstatymą, bet ir įtraukdamas šaulių atstovą į prie parlamento sudaromas komisijas.

3. LŠS pagal teisinį pobūdį buvo unikali sukarinta organizacija, nes veikė pagal parlamento priimtą įstatymą. Steigiamojo Seimo 1921 m. priimtas pirmasis LŠS įstatymas išsaugojo sukarintos organizacijos veiklos specifiką bei užtikrino valstybės paramą ir kartu kontrolę per KAM. Būtinyta pažymėti, kad Šaulių sąjunga netapo sportine-kultūrine organizacija, kaip siekė karinei vadovybei atstovavę to meto politikai (J. Galvydis-Bykauskas). Didelę įtaką sėkmingam LŠS įstatymo priėmimui turėjo ne tik šaulių dalyvavimas kovose dėl Nepriklausomybės, bet ir kryptinga šaulių Steigiamojo Seimo narių veikla.

LITHUANIAN RIFLEMEN'S UNION ASPECT OF THE HISTORY OF PARLIAMENTARIANISM IN LITHUANIA: SEIMAS CASE

MINDAUGAS NEFAS

Summary

Keywords: Lithuanian Riflemen's union; Constituent Assembly (Seimas); law; Ministry of National Defence; parliamentarian; "šauliškumas" (ideology of Riflemen).

In the article there is analysed the subject of Lithuanian Riflemen's union in the work of Constituent Assembly (Seimas). The movement of LRU members who worked in Seimas in 1920 - 1922 is analysed according to the biographical dictionary of Seimas members as well as LRU Central Board meetings, the protocols of Seimas and historiographical positions, in order to establish a legislative framework for LRU. Paramilitary organization - Lithuanian Riflemen Union started its

activities during the fights for Lithuanian independence and therefore earned the trust from Lithuanian government. In accordance with the principles of activities, this organizations was not without analogies, but its activity was regulated by laws and that is why LRU was an exclusive organization. Riflemen support at the political level was not the same. Seimas placed confidence in the organization (for example in 1921 there was adopted LRU law), while the Ministry of Defence comprehen-

sively wanted to control the Riflemen and remove the self-management capabilities. As a proof that Lithuanian government appreciates the activity of organization's members, in 1921 there was adopted the first LRU law and in addition established only partial dependence from the Ministry of Defence.

The aim of the work is to determine the impact of Seimas members, who belonged to Lithuanian Riflemen's Union, for the creation of the legislative base of the LRU. The goal of the work will be achieved by estimating the number of Riflemen who worked in Seimas and by analysing their activities in the Parliament and their impact to adopt the organization's activities legislation.

The investigation showed that the LRU members in Seimas reached 17.3 percent (from 150 MPs 26 of them belonged to LRU in 1920 - 1922). Most of the Riflemen from Seimas were the members of the Christian Democrats and Lithuanian Popular Peasants' units, therefore they had the opportunity to contribute to consideration of laws in the largest Seimas factions. This resulted in a successful LRU law consideration and adoption procedure in Seimas.

LRU has earned the right to a separate law by participating actively in the fights for Lithuanian independence. Furthermore, a significant influence in this process played Riflemen – members of Seimas, among them stood out K. Ralys who belonged to Lithuanian Popular Peasants' unit. Seimas expressed their confidence in the paramilitary organization not only by encouraging Ministry of Defense to provide LRU law, but also by including the representative of Riflemen to the commissions of the parliament.

LRU by its legal format was a unique paramilitary organization because it acted in accordance with the law adopted by parliament. The first LRU law adopted by Seimas in 1921 retained a paramilitary organization specifics and assured state support and control over the Ministry of Defence. It should be noted that the Riflemen Union did not become sports - cultural organization, although the politicians representing the military leadership pursued to do so (J. Galvydis-Bykauskas). A significant impact on the success of LRU law was not only the participation in the battles for the independence but also targeted Riflemen - Seimas members' activities.

Īteikta 2015 m. liepos 10 d.